

De erfenis van Adriaan

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven
van de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Johan Lock

De erfenis van Adriaan

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 3979 0

© 2017 Johan Lock

Omslagontwerp Bloemendaal & Dekkers
Omslagillustratie © John Janssen Fotografie
Foto auteur © Pytr de Vrys

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Proloog

1

‘Wat God betreft,’ zeg je, ‘het zou mooi zijn als Hij op de een of andere manier bestaat, ik zou er alleen niet te veel op rekenen.’

Het is zomer. We dwalen door de tuinen van Isola Bella. Over een uur vertrekt de boot die ons terugbrengt naar Laveno. Ik zei zojuist dat ik de kerk nog wil gaan bekijken, waarna we aan de praat raakten over monniken, martelaren, relieken en encyclieken, en jij achteloos je kijk op geloofszaken met ons deelde. Een gedenkwaardig moment.

Elf jaar nadat wij het Huis van Licht hebben verlaten, veertien jaar nadat we Adriaan hebben begraven en vijftien jaar na de dood van je grootvader, verwoord jij je persoonlijke verhouding tot het mysterie. Onbevreesd over wat wij, je broer of anderen daarvan zullen vinden. ‘Ik zou er niet te veel op rekenen.’

Ik bestudeer je gezicht. Mijn min of meer volwassen zoon. Weet je dat je op dit moment gebruikmaakt van een vrijheid die mij toen ik zo oud was ontbrak? Het opmerkelijke daarvan dringt niet tot je door, vermoed ik. Je weet niet dat het anders had kunnen zijn.

De meeste ouders bedoelen het goed.

Zo ook ik. Toen ik je voor het eerst zag, tussen bloed, slijm en lakens, wist ik dat jouw geluk voortaan belangrijker was dan het mijne. Ik heb het niet over een goed voornemen. Het was een overtuiging die bezit van me nam.

Tegelijkertijd ontwaakte in mijn jonge vaderbrein het besef van de onevenwichtige machtsverhouding tussen ons. Ik kon je beschermen en voeden, ik kon het net zo goed nalaten. Ik kon je uit het raam gooien en een boek gaan lezen. Nog veel meer kon ik. Je opvoeden tot communist, nationalist, egoïst of altruïst. Zeggen dat ons bestaan draait om geld en goed, titels en afkomst of tieten en voetbal. Of om vrienden, verhalen en vertrouwen. Zeggen dat alle anderen schoften zijn. Dat het einde van de wereld nadert. Dat je niet bang hoeft te zijn. Dat alles een groot complot is. Dat je in God moet geloven. Dat je dat niet moet doen. Het drong tot me door, denk ik, wat het betekent om een vader te zijn.

Niettemin nam ik die rol op me. Nu je er eenmaal was, had ik weinig keus. Bovendien besloot ik uit mijn eigen opvoeding alles over te nemen wat mijn ouders goed hadden gedaan en hun fouten te vermijden, zodat ik het gegarandeerd beter zou doen dan zij. Je moeder was precies hetzelfde van plan.

Hoewel jouw vooruitzichten dus meer dan zonnig waren, werd ons na verloop van tijd duidelijk dat we onze inbreng niet moesten overschatten. Er vond een opvoeding plaats, dat durf ik wel met zekerheid te zeggen, en wij waren daar alle drie bij betrokken, en toch leek een en ander zich vanzelf te voltrekken, als voortgestuwd door een krachtbron die al ver voor jouw en onze verwekking is aangeslagen en onverstoortbaar doordraait, nu – terwijl wij ons op dit paradijselijke eilandje verpozen – en tot lang na ons aller verscheiden.

Zoals je moeder en ik jouw opvoeding ijkten aan de manier waarop we zelf zijn grootgebracht, zo grepen ónze ouders terug op

de in totaal vier opvoedingen die zij hadden ondergaan, die het resultaat waren van acht andere, die eveneens elk voortkwamen uit eindeloze reeksen verhalen van rijping en wasdom. Via ongeveer diezelfde vertakkingen zijn ook pakketten chromosomen overgeleverd, en de voorlopige eindresultaten van dit generaties overstijgende project kwamen in een Rotterdamse buitenwijk ter wereld en slenteren nu samen met hun ouders door deze barokke lusthof. Niemand anders is zoals jij en niemand is als jouw broer, en tegelijkertijd bestaan jullie, net als je moeder en ik, voor het grootste deel uit voorgeslacht.

Dat voorgeslacht beschouwde het bestaan van God als een vaststaand feit. Eeuwenlang ondergingen wij de doop, beleden we ons geloof en trouwden noch stierven wij anders dan met de zegen van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Bij je grootvader muteerde dat geloof ook nog eens in een opmerkelijke, zich heftig uitzaaiende verschijningsvorm die van plan leek zich voor vele generaties in ons allen vast te zetten. En dan, aan het uiteinde van al die met de moedermelk overgeleverde devotie, staat er een snotneus op die verklaart dat de berichten over God volgens hem sterk overdreven zijn.

Natuurlijk, het is niet voor het eerst of het laatst dat de machine-rie van de geloofsoverdracht tot stilstand komt in een familie. Ik begrijp het ook wel; ik heb zelf waarschijnlijk het meeste zand tussen de raderen gegooid. En toch is het een wonderlijk verschijnsel: al dat rotsvaste geloven dat ineens tot een einde komt. Alsof het niet meer voorstelt dan een tijdelijke aberratie, net zo vluchtig als elke andere mode. Je zou toch zweren dat daaronder nog iets anders schuilt? Iets wat zich niet laat benoemen en desondanks, en onafhankelijk van uiterlijke verschijningsvormen, in ons beklijft en zich vroeg of laat weer zal doen gelden.

3

Wanneer ik jou nu zeg waar we vandaan komen, kun jij misschien ontdekken waar we heen gaan.

Ga rustig door met volwassen worden, ik vertel ondertussen. Over alles wat mijn ouders mij gaven, zodat ik handen tekortkwam om het allemaal te ontvangen. Over Adriaan. De hitte die hem voortstuwde, de woorden die hij sprak, de kerk die hij stichtte. Over de broeders en zusters van het eerste uur, die vijf door een heilig verbond aan elkaar geklonken echtparen die samen een tempel vormden waar honderden zouden knielen. Over de Zeven natuurlijk, en over Freek, Stefan, Marianne, Baukje, Eveline, Daan, Frits, Christien, Lotte, mijzelf en al die anderen.

Die hele onontkoombare erfenis. Ik ben decennia druk geweest om me ervan te ontdoen. Toen het me eindelijk was gelukt, kon jij lezen, getallen onder de honderd bij elkaar optellen en de oren van onze kop lullen.

En nu sta je al half met je rug naar ons toe en heb je aan het Huis van Licht nog nauwelijks herinneringen. Straks neemt een boot ons mee hiervandaan en over een paar dagen laten we het Lago Maggiore achter ons, rijden we terug naar Nederland, ga jij verhuizen naar een studentenkamer en zien we elkaar steeds minder. Wanneer ik je nog wat wil vertellen, moet ik het nu doen.

Daarna begin ik trouwens meteen opnieuw en vertel ik precies hetzelfde, maar dan heel anders, aan je broer, en daarna voor alle zekerheid nog een versie voor jullie allebei. Net zo lang vertel ik door totdat jullie begrijpen welke erfenis ik jullie heb ontnomen en mijzelf duidelijk wordt wat er nu eigenlijk is gebeurd en waarom ik werd wie ik werd, iemand van wie ik doorlopend dacht dat ik hem nét niet wilde zijn, zonder dat ik kon achterhalen waar de maatvoering niet klopte.

Weet je nog dat we een keer 's avonds laat langs een programma zaptten over een gezin waarvan de ouders helemaal in de ban waren van goblins? Ze hadden hun huis volgehangen met de bijbehorende kleding, poppen en andere attributen, en brachten weekenden en vakanties door met geestverwanten waarbij ze zich, ergens in de vrije natuur, verkleedden en groen verfd en hun rollenspel de vrije loop lieten, met andere namen, andere stemmen en andere mores. De moeder luisterde wanneer ze in haar rol was naar de naam Moeti, waarbij ze een hoge schelle stem opzette en voorgaf vrienden en bekenden uit haar doordeweekse bestaan niet te herkennen.

We zagen de familie in een cruciale fase. De zoon was achttien en had het groene gefröbel al een paar jaar achter zich gelaten. Hij maakte een bewonderenswaardig kalme indruk. Zijn enige klacht was dat het gezin al jarenlang niet meer met elkaar op vakantie ging. Het programma werkte naar een finale scène toe waarin de zoon zijn vader, moeder en vijftienjarige zus tijdens zo'n in groen gedrenkt weekend bezocht en hun vertelde dat hij het leuk zou vinden om weer eens iets met z'n vieren te doen. Al was het maar één keer per jaar een weekendje.

De presentator en de zoon stonden op een groot grasveld met tenten. Om hen heen liepen goblins bedrijvig af en aan. De vader en moeder voegden zich bij hen, zichtbaar twijfelend of ze op dat moment goblins waren of begripvolle ouders. Wij keken toe, als de dood dat die moeder haar zoon met die nagemaakte heksenstem antwoord zou gaan geven.

Op links de dochter. Ze zei niets, en wij gisten naar haar gedachten. Schaamde ze zich? Verzamelde ze moed voor de dag waarop ze net als haar broer haar ouders zou vertellen dat ze dit weekend eens wat anders ging doen? Of was dit alles nog helemaal vanzelfsprekend, die lieve groene gemeenschap van gelijkgestemden, waar al die rare stemmetjes en woorden en rituelen betekenis hebben en je

weet wat er van je wordt verwacht? Dacht ze aan thuis, aan dat goblinterrarium, die geruststellend zachtgroene wereld die haar dagelijkse biotoop vormde? We hielden het erop dat ze wachtte op een ridder die haar op zijn paard, om het even van welke kleur, zou meevoeren, weg van de camera, haar ouders en al die vertrouwde groene gezichten.

5

Mijn verhaal begint ook met groentinten.

Het ordeloze groen van de weilanden, aan de overkant van ons erf, het vredige groen van gras en bomen langs de singels in het dorp, het uitnodigende groen van grasvelden waarop we spelen, het imposante bruingroen van de eik naast het schoolplein, het opwindende groen van voetbalvelden en, altijd en overal aanwezig, het zachte, meegeevende groen van de grazige weiden waarover David zingt in Psalm 23 en waar de goede herder zijn schapjes doet nederliggen.

Daar weten wij ons veilig.

Wanneer mijn moeder mij 's avonds heeft toegestopt en welterusten gewent en naar beneden verdwijnt, blijf ik tevreden onder de dekens luisteren naar de geluiden van het huis. Ik ben niet alleen. De Here Jezus waart door onze woning en ziet op alles toe. Beneden is mijn moeder, die koffiezet in de keuken, en mijn vader, die heen en weer loopt naar de voordeur telkens wanneer de bel gaat. Dag Koos, kom binnen, dag Helmert, dag Yvonne, dag Marleen, dag Jaap, het is buiten koud ja, ik pak je jas aan.

Ze begeven zich naar de huiskamer. De kamerdeur gaat open en dicht, begrijp ik uit de afwisselende geluidsterkte van het geroezemoes. Mijn moeder voert koffie aan, er wordt gelachen. Dan gaat de kamerdeur definitief dicht. Alle stemmen zwijgen, alleen die van mijn vader klinkt nog. Ik weet zo precies wat daar beneden gebeurt dat ik mij verbeeld dat zelfs het geluid van het geblader in de

bijbels tot mijn slaapkamer doordringt. Iemand anders neemt het woord, en nog iemand. Dan wordt het helemaal stil. Voor even, want juist nu gaat het gebeuren. Aandachtig vang ik het eerste dunne geluid op.

Een vrouwenstem.

In gebed.

Dat hoor ik aan de langer gerekte tonen, de intensiteit en, naarmate het gebed vordert, aan de verschillen in hard en zacht, als in een muziekstuk. Dat effect wordt nog eens versterkt doordat de anderen haar mompelend en bevestigend bijvallen, zodat er uiteindelijk een veelheid aan stemmen klinkt die met elkaar als een loyaal leger de deur des hemels bestormen. Biddend. Zoekend. Kloppend. In de zekerheid dat er zal worden opengedaan.

Alles is goed.

6

Volgende tafereel.

Onze kerk staat in Den Haag. Vanaf mijn oudste herinneringen tot en met mijn elfde jaar zit ik daar elke zondag, en nog wel iets vaker, samen met mijn ouders op de achterste rij. Het is een klein zaaltje met kale muren. Hier preekt oom Adriaan, profeteert oom Bram, zingen we onze liederen en aanbidden de volwassenen de Heer in vreemde talen. Op zondagmorgen rijden we er in de bestelwagen heen, mijn vader en moeder voorin, mijn broers, zus en ikzelf achterin op de laadvloer.

Doordat ik op een gereformeerde school zit, weet ik dat mijn klasgenoten in hun kerk psalmen en gezangen zingen en hoe lijsig die klinken. Bij ons gaat het er, wat betreft toonzetting, tempo en tekstinhoud, een stuk vrolijker aan toe. Onze liederen halen we uit de zangbundel van Johannes de Heer of uit een boekje met de naam *Glorieklokken*, dat liederen van Zuster Alt bevat en van waaruit we, op haar gezag en in een stevige vierkwartsmaat, in de toekomst blikken.

*Als de dageraad zal lichten, van die dag, zo lang verwacht,
O, dan zal het duister zwichten, van de lange lijdensnacht.
De bazuine Gods zal klinken. Graven zullen opengaan,
En het eng'lenkoor zal juub'len, als Gods kind'ren opwaarts gaan.*

Aan de zijkant van de zaal zitten de jongeren die een instrument bespelen. Piano, trompet, klarinet, drumstel, een handvol gitaren – we hebben het allemaal. Ons eigen handgeklap doet de rest. Wie de liederen niet kent, laat zich vanzelf meeslepen door melodie en ritme, en anders wel door de overgave waarmee Adriaan vanachter zijn preekstoel de teksten laat galmen en er af en toe, rood aanlopend van de inspanning, een tweede stem probeert uit te gooien.

Vaak zijn deze lofzangen van een refrein voorzien en wanneer we dat inzetten, is het feest compleet, alsof er flessen champagne worden ontkurkt en de graven zich inderdaad elk moment kunnen openen. Hoor hoe wij het duister laten zwichten:

*Opwaarts, om mijn Heer te ontmoeten, opwaarts, tot der sterren baan,
Wat een vreugde zal dat wezen, als Gods kind'ren opwaarts gaan.*

Meestal heb ik goede zin en zing ik bereidwillig mee. De negentiende-eeuwse taal stelt me soms voor raadsels, maar de grote lijnen zijn ook voor mij goed te volgen: Jezus' bloed aan het kruis vergoten voor onze zonden, de oproep tot bekering, de vreugde van het geloof, het hemels thuis dat ons wacht. En we hebben nog meer liedjes in voorraad. De teksten daarvan staan op stencil en brengen onze geloofsbelijdenis tot de kern terug:

*Ja, God is goed.
Ja, God is goed.
Ja, God is goed.
God is goed voor mij.*

Pas later – ik ben dan een jaar of vijftien – zal ik merken dat mensen uit andere kerken vinden dat het mysterie van het geloof bij ons wel erg wordt versimpeld. Tegen die tijd heb ik echter geleerd dat het juist andersom is: die buitenstaanders maken het allemaal veel te ingewikkeld. Heeft Jezus niet gezegd dat we moeten worden als kinderen?

Trouwens, over kinderen gesproken: worden die niet al eeuwenlang in die andere kerken de stuipen op het lijf gejaagd met de meest angstwekkende voorstellingen van de Allerhoogste? Een strenge Rechter, die er ijverig op toeziet dat zonden worden gewroken tot in het derde en vierde geslacht? Die misschien al voor je geboorte tot het onomkeerbare besluit is gekomen om je na je dood uit te laten werpen in de buitenste duisternis waar het geweest is, en het geknars der tanden?

Dan kun je toch duizendmaal beter opgroeien te midden van gelovigen die tot zichtbaar plezier van alle betrokkenen eindeloos herhalen dat God goed is.

Na het zingen krijg ik van mijn moeder een pepermuntje en mag ik gaan lezen in de *Bijbel in Beeld*, een stripboek met Bijbelse verhalen. Want nu komt de preek van oom Adriaan, en hoewel de kinderen worden aangemoedigd om alles wat in de samenkomsten gebeurt aandachtig te volgen, zien mijn ouders in dat een overdenking van anderhalf uur of langer nog iets te veel gevraagd is. Daar komt bij dat onze voorganger, zoals ik bij het ouder worden zondag na zondag persoonlijk kan vaststellen, er een tamelijk chaotische manier van spreken op na houdt, waarbij het zelfs de meest ingevoerde luisteraars niet altijd meevalt om kop en staart te onderscheiden. ‘Hij vertelt z’n preek in de volgorde waarin het hem te binnen schiet,’ zegt mijn broer Eelco, die in Delft in een studentenhuus woont en wel vaker dingen zegt die mij op het randje lijken. Maar al klinkt het of hij oom Adriaan voor gek zet, we mogen er toch om lachen.

Voorlopig hoef ik niets te begrijpen. God heeft de contouren van een mens, al blijft Hij verder wat wolkachtig, en alles wat ik van Hem moet weten zal mijn moeder me te zijner tijd vertellen. Dromerig laat ik de predikingen over mij heen komen, als het vertrouwde geluid van een regenbui op een vrije woensdagmiddag. Precies zo maakt deze gestage ruis mij duidelijk dat ik voorlopig niet buiten kan spelen. Afgezien van dat vederlichte verdriet is alles zoals het moet zijn. De woorden van oom Adriaan weven een tent waarin wij schuilen. Het is belangrijk wat hij allemaal zegt. Mijn ouders en de andere volwassenen luisteren met alles wat in hen is. Ze lezen mee in hun bijbel en maken aantekeningen op speciaal hiervoor meegenomen schrijfblokken, en straks thuis bij de koffie zullen ze er uitvoerig over napraten, de Bijbelgedeeltes hardop voorlezen aan het einde van de avondmaaltijd en de oudere kinderen vragen wat hen het meest heeft aangesproken. Van mij wordt niets verwacht, behalve mijn ziel in lijdzaamheid te bezitten totdat de prediking is afgelopen. Vaak meen ik aan de toon van oom Adriaans stem te horen dat het einde nadert, alleen is het verstaan van deze tekenen des tijds bij hem zo eenvoudig niet. Voor hetzelfde geld zet hij juist nog eens extra aan om met weer een nieuwe tekst of beeldrijke oudtestamentische geschiedenis zijn boodschap te verrijken.

Vrijwel elke zondag, en toch altijd onverwacht, klinkt dwars door de samenkomst heen minstens één keer de stem van God Zelf. Dat wil zeggen, het is de stem van oom Bram, maar van mijn moeder weet ik dat hij nu niets meer of minder doet dan doorgeven wat God hem influistert. De gave van profetie heet dat, en die gave kan zich elk willekeurig moment manifesteren, en wanneer dat gebeurt komt alles tot stilstand, wat er verder ook gaande is. Zodat je, al klinkt dat een beetje oneerbiedig, zou kunnen zeggen dat oom Bram de enige is die oom Adriaan het zwijgen kan opleggen en bijvoorbeeld kan laten stoppen met preken, zelfs al is hij midden in

een zin. Onze voorganger heeft op zo'n moment trouwens weinig keus, want wanneer de Heilige Geest over oom Bram vaardig wordt, kun je hem niet eenvoudig meer overstemmen. Vanuit het niets barst hij uit in geëmotioneerde, onverstaanbare klanken. Spreken in tongen heet dit, en het overspoelt ons alsof er tegen alle berekeningen in een dijk doorbreekt. Er is geen houden aan, zo dringend is het wat de Allerhoogste heeft te zeggen.

We zijn nu definitief op heilige grond. Ook ik leg mijn Bijbelse stripboek opzij en probeer niet te dagdromen over het doelpunt dat ik gisteren heb gemaakt.

Mijn moeder is gaan zitten en pakt haar aantekeningen. Ze weet dat deze fonetische stroom binnen enkele seconden zal overvloeien in verstaanbaar Nederlands. Oom Bram beschrijft dan wat hij met zijn geestesoog ziet. 'Ik zie de Here Jezus door de zaal lopen. Hij staat bij iedereen een moment stil...' Of hij vertolkt rechtstreeks de stem van God: 'Geliefden, hebt gij verstaan wat Ik u deze morgen heb willen zeggen?' Wat daarna volgt, lijkt wel een kort extra preekje, inclusief Bijbelteksten, dat bij mij net zomin beklijft als de preek van oom Adriaan, maar dat door het gebruik van de ik-vorm een overdonderend dramatisch effect sorteert.

Af en toe onderbreekt oom Bram zichzelf en gaat hij voor een kort moment weer over in de onverstaanbare taal van de Geest. Doet hij dat, zo vraag ik mij in ontzag af, omdat het Nederlands tekortschiet voor wat hem allemaal toevalt? Of weet hij niet hoe het verder moet en maakt hij een pas op de plaats om zich op het vervolg te oriënteren?

Wanneer hij is uitgesproken en ik me vanaf mijn plaats iets vooroverbuig, zie ik hem aan het einde van onze rij staan, natrillend van alles wat Gods Geest in hem heeft teweeggebracht. Om me heen begint iedereen weer voorzichtig adem te halen. De samenkomst herleeft, als een motor die opnieuw optrekt. Oom Adriaan opent zijn bijbel en leest hardop de teksten voor die zojuist op profetische

wijze in ons midden zijn neergelegd. De broeders en zusters lezen mee in hun eigen bijbels en verbazen zich over de nauwkeurigheid waarmee deze teksten en al het andere wat Bram heeft gezegd en gezien aansluiten bij de prediking van deze morgen.

Uiteindelijk loopt de samenkomst echt ten einde. Gelukkig, want hoeveel eerbied en goede wil ik ook heb, ik ben nu definitief door de beschikbare voorraad heen, en zodra oom Adriaan zijn handen heft, sta ik opgetogen recht overeind om de zegen uit Numeri te ondergaan:

De Here zegene u en behoede u;

De Here doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;

De Here verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Dan klinkt het geschuifel van stoelen, gesprekken borrelen op, de kinderen roepen elkaar toe wie bij wie komt spelen in de vrije uren die nu volgen, tot straks in een schoolgebouw elders in Den Haag de zondagsschool begint. We hollen de trap af naar beneden en naar buiten. Een jongen loopt voorbij en ziet hoe de verder doodstille Ketelstraat zich midden op deze slaperige zondag vult met tientallen mensen. ‘Hebben jullie een feessie?’ vraagt hij nieuwsgierig. ‘Ja, een feest, nou en of,’ bevestigt mijn moeder. ‘Ja toch, Laurens?’ zegt ze vrolijk tegen mij. Tja, een feest, denk ik, zo had ik het nog niet bekeken.

7

Het geloof sijpelt van alle kanten bij mij naar binnen, begrijp je. Geen dag in ons gezin gaat voorbij zonder Schriftlezing, gebed en gesprekken over de geheimenissen Gods. Voordat ik zelf een lettergreep kan uitbrengen, nestelt de Bijbelse taal zich al in mij, samen met een soort jargon dat daarvan is afgeleid en dat zorgt dat wij onder elkaar aan een half woord genoeg hebben. Net zo vanzelfspre-

kend als ik me de rest van het Nederlands eigen maak, leer ik jongleren met dit plaatselijke dialect van de tale Kanaäns.

Uit wat ik om me heen hoor, begrijp ik dat wij de Here dienen. Er zijn ook mensen die niet de Here dienen, die leven in de wereld. Met die wereldse mensen gaan wij niet om, in elk geval nooit erg vertrouwelijk. Er zijn wel stukjes van de wereld waar we gebruik van maken. Daardoor kan mijn vader voor ons geld verdienen met zijn kaashandel, kunnen wij naar school en krijgen we muzikles op de plaatselijke muziekvereniging. De Molenweide achter in het dorp is voor ons eveneens begaanbaar, zodat ik daar samen met vriendjes lange zomerdagen weg kan voetballen. En dankzij mijn broer Jan, die mijn ouders heeft weten te overtuigen, is zelfs de voetbalclub van ons dorp ingepolderd. Net als hij mag ik lid worden van M.V.V. '27 en elke zaterdagochtend mijn wedstrijd spelen. Tijdens de middagen struin ik langs de velden om lege flesjes te verzamelen, wat statiegeld oplevert, dat ik in de kantine in de flipperkast laat verdwijnen. Aan het eind van zo'n dag vol zon, slidings en gejuich, de geur van gras nog in mijn voetbaltas, vind ik mijn ouders, mijn zus en vijf broers allemaal thuis rond de eettafel terug en eten we misschien wel chinees. Meer wereld heb ik voorlopig niet nodig.

Na de maaltijd, de afwas gedaan, mijn rood-witte tenue in de wasmand, zitten we in een kring in de huiskamer en is het tijd voor de weeksluiting. Een van ons leest een stukje uit de Bijbel voor en vertelt wat die verzen voor hem of haar betekenen. Vanaf het moment dat ik goed genoeg kan lezen, mag ook ik die rol eens in de negen weken vervullen, tot mijn genoegen, want ik hou van lezen en praten, en die twee liefhebberijen komen hier prachtig samen. Wanneer ik mijn zegje gedaan heb, komen de anderen met hun aanvullingen of voorbeelden of geestelijke ervaringen. Met twee volwassenen en zeven kinderen, van wie de oudste en de jongste ruim vijftien jaar in leeftijd verschillen, spreken we over de beteke-

nis van Jezus' dood en opstanding aan de hand van een vers uit de brieven van Paulus. Of over vertrouwen in God in alle omstandigheden, omdat Jezus in het evangelie van Mattheüs zegt dat je met bezorgdheid geen el aan je lengte kunt toevoegen. Of over de heldhaftigheid waarmee Ruth haar eigen land en volk achterliet om Naomi te volgen:

... waar gij zult heengaan, zal ik heengaan, en waar gij zult vernachten, zal ik vernachten: uw volk is mijn volk en uw God is mijn God; waar gij zult sterven, zal ik sterven, en daar zal ik begraven worden. Zo moge de Here mij doen, ja nog erger: voorwaar, de dood alleen zal scheiding maken tussen mij en u.

Wanneer we zijn uitgesproken, gaan de bijbels dicht, knielen we in een kring op de grond en spreken we een voor een hardop een gebed uit. Niet het Onzevader, zoals ik dat ouders van vriendjes uit het dorp bij de maaltijd hoor bidden, of andere vaste formules – nee, een eigen gebed, waarin we met zelfgekozen woorden de Allerehoogste vertellen over ons geloof. Nou ja, zelfgekozen... Ik leer al snel dat er een speciaal register beschikbaar is voor de momenten waarop we onze ogen sluiten en onze handen vouwen. 'Heer, ik dank U voor Uw Woord. Ik wil U volgen, net als Ruth. En dank U wel dat U mij nooit in de steek laat. Amen.'

Wie op dat moment door het raam van onze huiskamer naar binnen kijkt, kan ons op de grond zien zitten, al zal dat niet snel gebeuren. Ons huis ligt afgelegen van de straat, op het erf waar ook mijn vaders groothandel in kaas is gevestigd, en op zaterdagavond hoeven we geen klanten of kinderen aan de deur te verwachten. Alleen mijn school- en voetbalvriendje Fransie van Dorp probeert op een avond door de vitrage heen te ontwaren wat die rare kaasboerfamilie daar uitvoert. Hij trommelt op het raam. 'Mag Laurens buiten komen spelen?' Otto, mijn op twee na oudste broer, wordt door mijn vader naar buiten gestuurd om Fransie met zachte dwang te

verwijderen, zodat onze liturgie doorgang kan vinden.

Je zou denken dat ik door de grond zak van schaamte, maar dat valt mee. Dat wil zeggen, ik geneer me nog eerder tegenover mijn familie over het feit dat iemand uit mijn kennissenkring zo onbekommerd door onze rituelen banjert. Het is net of daarmee indirect een tekort van mij aan het licht komt, het tekort van iemand die niet heeft begrepen dat wij wel ín, maar niet ván deze wereld zijn.

8

Wel ín, maar niet ván deze wereld: eindeloos keert dat motief terug in al die herinneringen die op Isola Bella zijn gaan rondwarrelen.

Hoe de grote mensen elke gelegenheid aangrijpen voor een samenkomst.

Behalve de zondagen reizen we ook de beide kerstdagen, paasdagen en pinksterdagen af naar Den Haag, evenals op de avond van Goede Vrijdag, de ochtend van Hemelvaartsdag, oudejaarsavond en nieuwjaarsmorgen.

Ik ben negen jaar wanneer ik voor het eerst last heb van dat drukke programma. Mijn voetbalteam maakt zich op voor een toernooi op tweede pinksterdag, een dag die volgens de rest van de wereld gemáákt is voor zulke evenementen. Thuis merk ik echter al snel dat van mijn deelname geen sprake kan zijn. ‘Natuurlijk niet,’ zegt Jan geroutineerd, ‘dan gaan we naar de samenkomst.’ Ik doe navraag bij mijn ouders, en Jan blijkt het bij het rechte eind te hebben. Ook deze feestdag bezoeken wij met het hele gezin ons Haagse zaaltje, en mijn suggestie dat ik een keer zou kunnen overslaan wordt met een onverbiddelijk milde glimlach naar de prullenbak verwezen.

Op de ochtend van de tweede pinksterdag neem ik me voor om – bij wijze van verzet – de hele dag zo bedrukt mogelijk te kijken. Gedurende de samenkomst herinner ik mezelf zo af en toe aan dat

plan, maar 's middags gaan we met de hele gemeente naar Kijkduin en schiet de somberheid erbij in.

Onze entree op het strand, een stoet van zestig mannen, vrouwen en kinderen op zoek naar een plek om hun handdoeken neer te leggen, baart enig opzien. De volwassenen dragen dezelfde kleding als 's ochtends tijdens de eredienst, alleen de stropdassen en jasjes zijn in de auto's achtergebleven. Honderden ogen volgen ons, tot we een nog vrije strook zand tussen zee en land hebben gevonden. Daar zetten we ons neer en stallen de vrouwen het meegenomen eten en drinken uit. Oom Adriaan spreekt een gebed uit, op luide toon, om boven het geruis van zee en mensen uit te komen. Daarna verslapt de belangstelling van het ons omringende volk en kan de middag beginnen.

De oudere jongens gaan voetballen, en ik mag meedoen. Oom Bram en oom Adriaan trekken ook hun schoenen en sokken uit en voegen zich beiden bij een team. Wat hun ontbreekt aan handigheid en snelheid compenseren ze met geroep, gesnuif en onstui-migheid. Het is een opwindende aanblik. De gemeenteleden aan de kant juichen en lachen, en de vrouwen roepen bezorgd dat de broeders aan hun hart moeten denken. Oom Adriaan laat de bal een paar maal van zijn voet opspringen. Met diezelfde bravoure wil hij mijn broer Jan passeren, maar dat lukt hem niet.

In mijn zondagsschoolklas heeft de juf verteld dat onze voorganger door God Zelf is aangesteld en wat dat betekent. 'Wanneer je een probleem hebt, kun je hem altijd om raad vragen. En dan volg je die raad natuurlijk op.'

'Als het een goede raad is...' tekende ik kritisch aan.

'Nee,' legde de zondagsschooljuf uit, 'aan een gezalfde des Heren ben je altijd gehoorzaam. Je gaat niet eerst bedenken of je het met hem eens bent. Je doet wat hij zegt en dat pakt altijd goed uit, want God verbindt er Zijn zegen aan.'

Sinds die zondag bekijk ik oom Adriaan met andere ogen. Zolang ik naar hem luister, ben ik verzekerd van Gods zegen. Wat ik